

המשנה מונה את הפטורים של בעלי הנזקים מתשלום הנזק. אחד מהם זה ממון הגוי, כלומר, שור ישראל שנגח שור של כנעני, פטור מלשלם את הנזק. אך אם שור כנעני נגח שור ישראל, חייב. הגמרא מבררת האם הפטור הוא מפני שנאמר "שור רעהו" ולא שור הגוי? לכאורה, אם זה שור רעהו ולא שור הגוי, אזי גם אם השור של הגוי נגח את שור ישראל יהיה פטור!

ע"כ הגמרא מיישבת את טעם הפטור מתשלום הנזק שנעשה לממון הגוי (שם לח.):

- א. א"ר אבהו, אמר קרא: "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים" ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח, כיון שלא קיימו, עמד והתיר ממון לישראל.
 - ב. רבי יוחנן אמר, מהכא: הופיע מהר פארן, מפארן הופיע ממון לישראל.
- תניא נמי הכי: שור של ישראל שנגח שור של כנעני – פטור. שור של כנעני שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד – משלם נזק שלם, שנאמר: עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים, ואומר: הופיע מהר פארן.

הגמרא מביאה שני טעמים: א. משום שהגויים לא קיימו את שבע מצוות בני נח- התיר ממון של הגויים לישראל. ולכן אין חייב הישראל לשלם את הנזק שנעשה לגוי. ב. הגויים לא קיבלו את התורה וישראל כן, לכן הפקיע את ממון של הגויים. ואין חייב הישראל בנזק שנעשה לגוי.

ויש לעיין, מדוע מביאה הגמרא שני תירוצים? הרי היה מספיק לומר שהפקיע את ממון שלא קיבלו את התורה! וכך שאל הפנ"י (ד"ה מאי):

ולכאורה קשה דא"כ אמאי מייתי כלל קרא דעמד וימודד כיון דמבעי ליה לרב מתנה? ומהופיע מהר פארן לחוד יכול ללמוד! ועוד דבלא"ה נראה שאלו שני הכתובים הם כמכחישים זה את זה, דמעמד וימודד משמע שהתיר ממון בשביל שלא קיימו ז' מצות כדדריש בהדיא מה ראה, ומקרא דהופיע מהר משמע שהתיר ממון בשביל שלא קבלו התורה כפרש"י בהדיא, וכן נראה באמת מלשון הפסוק דכתיב לעיל מיניה ה' מסיני בא וזרח משעיר למו דאיירי מקבלת התורה על שהחזיר על האומות ולא קבלוהו!

חקרו האחרונים (עי' שערי יושר ה,ה) בהגדרת פטור הישראל מנדקי הגוי, האם הוא 'פטור' כלל לא חייב? או האם הוא חייב אך אינו צריך לשלם?

ונראה ששני התירוצים של הגמרא מדגישים כל אחד צד אחר. ר' אבהו מדגיש את הצד שבאמת היו ישראל צריכים להיות חייבים בנדקי ממון, אך מכיוון שאינם מקיימים אזי הותר ממון. וכך גם פסק המאירי: "הא כל ששבע מצות בידם דינם אצלנו כדינו אצלם". כלומר, אם מקיימים שבע מצוות בני נח, דינם כדינו, ואין ממון הותר (מצד הישראל חייב לשלם). ולכן נראה שהגדרה עפ"י האמור, שישראל חייב אך אינו צריך לשלם משום שאין הם מקיימים שבע מצוות בני נח.

לעומת זאת, רבי יוחנן עוסק בשורש יותר קדום, והוא קבלת התורה. הגויים אינם קיבלו את התורה, ולכן ממון הופקר. עוד מ'הר פארן' הופיע ממון של אומות העולם לישראל, מפני שלא חסו על לא תגנוב וכו'. כלומר, בשורשם אין משמעות לעניין הקניינים. ולכן עולה שממון שהופקר לא תלוי במעשיהם עכשיו, אלא בשורשים הקדמונים שלהם. ולכן הפטור מנדקי הגויים הוא פטור של כלל לא חייב (יש יחס ישיר לישראל שכן קיבלו את התורה).

ונראה שיש לעיין בסוד ההבדלים, ובחידושה של התורה ביחס לממון. ישנם שני סוגי בעלות, אחת שהייתה קיימת לפני מתן תורה, והשנייה שנחשפה לאחר מתן התורה: **א. בעלות שימושית. ב. בעלות עצמית.**

כלומר, לפני מתן תורה שאדם היה רוצה לרכוש דבר, אזי היה עושה קניין חליפין. מחליף פרה בחמור, או עושה פעולה שימושית. כגון מכניס אשה לביתו ובוועלה בינו לבינה, וכך קונה אותה. אך לאחר מתן תורה, ישנו קניין עצמי, שחושף את הקשר הנשמתי בין הקונה לקניין. והוא מתבטא בכמה סוגי קניינים שמבטאים את הקשר העצמי לדבר. למשל, קניין אשה אינו נעשה באופן השימושי בלבד ח"ו, אלא ע"י קידושי כסף וכו' האדם קונה אשה ואינו יכול לגעת בה! כלומר, הקשר מתבסס רק על הצד הנשמתי עד הנישואין.

ונראה לענ"ד שכל אחד מהאמוראים הדגיש צורת פגיעת הגויים כל אחד בסוג בעלות שונה. ר' אבהו מתחיל משבע מצוות בני נח, שהם המצוות שמגדירות את בסיס גדרי והליכות האדם בעולם. למשל, איסור לגזול, ואם אין האומות יודעות דבר בסיסי זה, את אותם גדרים ש'בשבע- בטבע', אזי אין להם זכות **ממונית שימושית**. משום שאם כל אחד יגזול כאוות נפשו, אזי אין ערך לקניין הפשוט ביותר, ערך השימוש.

רבי יוחנן מדגיש את פגיעת הגויים **בבעלות העצמית הנשמטית** של הממון. כלומר, הם סירבו לקבל תורה, דהיינו אין להם את התפיסה שהקניינים מתחילים מלמעלה "שדה פלוני לפלוני". המציאות היא רק מה שיש כאן ועכשיו, ואין שייכות נשמטית בין הקניין אל הגוי. ולכן מתחילה אין את הבעלות העצמית על הקניינים- כי סירבו לקבל את תפיסת התורה.

בירושלמי (פ"ד ה"ג) מובא שלאחר מקרה אל מול הגויים גזרו גזרה וכך נאמר שם: "באותו נְשָׁעָה גָזַר רַבִּין גְּמִלְיָאֵל עַל כָּל גְּזִילוֹת עֲבוּרֵי נְשִׁיָּהָ אֲסוּר מִפְּנֵי חִילוֹל הַשֵּׁם". כלומר, מצד הבעלות בשני אופניה אין להם קשר אל הממון, והוא הופקר. אך מצד חילול ה', אין לגזול מהגוי. וכן **נזק שנעשה לגוי צריך להיות משולם- מצד חילול ה', ולא מצד עצם דין תשלום נדקי הגוי.**